

Westmannen.

Nr. 2

Bergen 20. februar 1990

6. årgang

Kulturvokster på sogegrunn Sunnhordland Folkehøgskule 75 år



Sigurd Sandvik hev vore lengst på Sunnhordland Folkehøgskule.

Sunnhordland Folkehøgskule ligg på sogekjend grunn. På Halsnøy er det funne gravrøysar, offersteinar og reid-skapar frå utgamal tid, frå steinalder og bronsealder. Her fann dei den eldste robåten som er kjend i landet, frå kring 300 e.Kr., ihopsauma med rot-tæger. Og her er minne frå vikingtidi.

So langt attende tek Sigurd Sandvik oss med i 75-årssoga til Sunnhordland Folkehøgskule, «Sunnhordland Folkehøgskule 75 år - 1914-1989». Boki kom til åremålsdagen, som var 11. oktober 1989.

Det er ei forvitneleg bok. Serskilt fengslande, sjølv sagt, for sunnhordlendingar og folk som på eikor vis hev havt beinveges med skulen å gjera. Men ein sunnmøring, utan folkehøgskuletilknyting, les boki med stor gleda.

Øyane i Sunnhordland hev ikkje alltid øy i namnet, fær me vita. Det heiter Huglo, Børmo, Skorpo, Stor'en og Tysnes. Og det gamle namnet på Halsnøy var truleg **Holsnu**, som er dativ av Hals. Klosteret på Halsnøy vart bygt i siste helvti av 1100-talet, meiner dei, etter upptak av Erling Skakke som skal ha lova å byggja eit kloster på riksmøtet i Bjørgvin i 1163 då bisp Øy-

stein gjekk med på å kryna son hans, Magnus, til konge. Klosteret var eit Augustinar-kloster til liks med Utstein kloster, det einaste norske klosteret som er fullt restaurert. Dei fyrtre munkane kom frå Grimsby, men klosteret kom snart under bispen i Bjørgvin. Soga um klosteret og munkane hev både ljose og myrke islætt - med miskunn-gjerningar og strid etter gods.

Det kunde skrivast mykje um dette, men me fær gå yver til skulesoga. Fyrste folkehøgskulen på Halsnøy vart sett i gang i 1868 i den gamle Haugastovo, som er minst 200 år gammal og framleis stend. Skulen vart den gongen kalla **folkeskule**, for folkehøgskulen og grundtvigianismen hadde ikkje berre godt ord på seg den gongen. Det var Wollert Konow og Niels Juel som stod bak skulen. Wollert Konow var av bergensk kjøpmannsætt, på morssida i ætt med den danske diktaren Adam Oehlenschläger, og kjend med dei gamle Bergensmålmannene. Niels Juel ætta frå kammerråd Juel, den danske futen som kjøpte klostergarden på 1700-talet; Niels Juel var elles truleg den fyrste som skreiv eit nynorsk privatbrev - til Ivar Aasen den 1/8-1856

(Ivar Aasen: **Brev og dagbøker** s. 367, bd. 2, ved Reidar Djupedal).

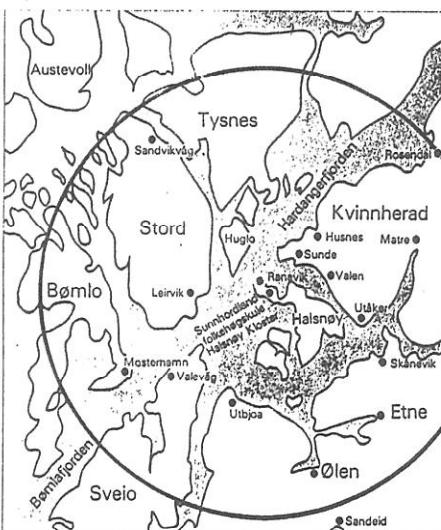
Både Konow og Juel var unge menn i 1868, norsklynde og offerviljuge. På skulen var fagi norsk og rekning. Dei retta til Aasen-normalen, og truleg var dette fyrste skulen i landet som hadde norskmal-supplæring - resten lærde dansk.

Denne skulen heldt seg uppe i 4 år. Dei to grunnleggjarane kom bære med tid og stunder på Stortinget. Utetter i 1870-åri og 1880-åri var det likevel ungdomsskule i fleire år på Halsnøy, både folkehøgskule og amtskule. Eit år var Lars Eskeland her.

Men den skulen som høgtida 75-årsdag i 1989, kom i gang i 1914, etter at eit høgskulelag hadde pløgt grunnen. Det var usemjø um skulestad, som rimeleg er; sume vilde til Kårástad på Stord, sume heldt på Halsnøy. Sist på skulde Knut Markus finvega dei to stadene, og han fekk løyve til å løysa floken etter beste skyn. Markus valde Halsnøy kloster, kanskje av di Niels Juel hadde gjeve fri grunn. Knut Markus, med tidi kjend skuledirektør og norskdomsmann, var den fyrste styrraren på folkehøgskulen. Elevtalet fyrste skuleåret var uppunder 60, og elevtalet i alle dei 75 åri skulen hev vore til, ligg millom 4000 og 5000, venteleg. Millom reisingsmennene for skulen i 1914 var bonde Hans O. Huglen - som seinare vart stortingsmann.

Årskursi, kalla vinterkursi, hev vore og er den faste grunnstommen i folkehøgskuletilbodet. Men det hev dessutan vore drive onnor upplæring; praktiske gjentekurs var årvisse heilt til midt i 60-åri. Attmed folkehøgskulen dreiv i mange år Sunnhordland Småbrukskule på Halsnøy Kloster, frå 1917 til 1956. Elevtalet var 470 dei 40 åri småbrukskulen var i live. Attatt praktisk upplæring hadde småbrukskulen upplæring i norsk og rekning. Det er ikkje berre på Halsnøy småbruksupplæringi hev falle burt, og ein kann tenkja ymist um dette.

Til side 11



Sjølvdisiplin og samhald um riksnorske former

Dei offentlege skrivebrigdi i 1917 førde mange sideformer inn i skulemålet, og etter vanleg meinung var riks-målsprofessor Didrik Arup Seip meister for dette. Dei innarbeidde formene vart likevel i stor mun bærga i lærebøkene, takk vere fleirtalet i ei lærebok-nemnd (revideringsnemnd) som hadde med Olav Brekke, Lars Eskeland og Halvdan Koht.

Tilnærningsformene vart endå til meins, serleg av di sume høgre skular laga eigne og so uppdanska norskmåls-normalar som lovleg var. For norsk-dansken heldt dei seg til det gamle.

I denne stoda skreiv Gustav Indrebø utgreidningi «Einskap i rettskriving», først prenta i Firda Folkeblad 1929, deretter i serpent, og so i boki **Nynorsk og bokmål** i 1932. Indrebø mannar til samling um dei tilvande forme-ne, Aasen-grunnlaget; han nemner fulltonande norske endingar, den norske tri-klangen, og han tek med desse kjernepunkt:

I-mål: I-ending i bundne sterke ho-kynsord eintal: **soli, boki.** I-ending i

bundne inkjekynsord fleirtal: **husi, epli** tilsvarande i adjektiv og partisipp: **vaksen, vaksi, vakse, vaksne; open, opi, ope, opne.**

Or-ending i linne hokynsord fleirtal: **gator/gatone; kyrkjor/kyrkjone.** Nemneform(infinitiv) -a, refleksiv -ast: **bera, berast; kasta, kastast.**

Um, upp, burt: Skrivenmåte med u vart serskilt utgreidde; dei hadde tradisjonen i norskmålet, og var/er eine-rådande i færøysk, islandsk og svensk. Skrivemåte med o burde «kværa heilt so snart råd er».

Uppmodingi frå Gustav Indrebø bar venteleg frukt, han hadde stor tillit. Maningi hans hev seinare vorte jam-ført med den offentlege tvangsskrivin-gi, men ingenting kann vera meir mis-visande. For det første mana Indrebø til uppnorsking, ikkje til nednorsking. For det andre var den statsstyrde tvangsmålskonstrueringi grunnfra-mand for Gustav Indrebø. Han mana til indre sjølvdisiplin og friviljukt sam-hald um eit riksnorsk nasjonalmål.

Soga om Karjana



Johannes Heggland:
GUDS HUSFOLK
Gyldendal 1989

For den midaldrande gardkona på Hustveit, Karjana, er det eit tungt slag at ektemaken fell bort. Men det er ikkje berre Karjana og sønene og døtrene som syrgjer; mannen var ein føregangsmann og styresmann for so mange gode tiltak, og ei heil bygd kjenner tapet.

I tillegg til sorga kjem heilt uventa skamma, som lyn frå himmel. Pengane til samlingshus, mødesamt innsamla, er borte. Skulda fell på den avlidne, og som eld i tutt gras spreider ryktet seg, som dessutan fortel at den vyrde føra-ren i bygda levde eit dobbelliv. Hus-tveitfolket får ei stor og tung bør å be-ra, og dei møter motgang på ulik måte. Enkja Karjana syner seg som ei sterk kvinne som lesaren seint gløymer. Ho forsvarar minnet til mannen sin og går

rakryggja mellom folket, men sam-stundes slit ho med sin eigen twil.

Den store styrken i Hegglands for-fattarskap kjem fram i dette dramaet. For meg verkar romanen som sanning.

Det er ei spanande bok for først til sist, ei bok som fortener ein stor le-sarkrins slik alle bøkene til Heggland gjer. Målet til Heggland er her som elles framifrå godt.

Heggland har loddar djupt, og eg meiner han med dei mange romanane sine er den forfattaren i dag som har levandegjort best bygdefolket i strid og slit. Dette er den 49. boka til Johannes Heggland, og eit nytt og gledeleg møte med forfattaren. *Anders O. Klakegg*

Heggland-boki sel seg godt

Boki «Guds husfolk» som Johannes Heggland gav ut i 1989, gjeng godt, høyrer me. Som rime-leg er. Boki hev kome i nytt upplag.

I Fædrelandsvennen skreiv Bjarne Tveiten at få - um nokon - skriv betre nynorsk enn Johannes Heggland i dag.

Elisabeth Berkaak skreiv i Sør-Trøndelag: «Dette er kanskje en av de sterkeste romaner fra Hegglands ånd og penn. Johannes Heggland har heile tiden kloa i leseren, han rister oss, vekker og beveger oss så det gristrer og luner om hinanden. For en bok!»

Um å sæta på

(Døme frå Aasen, Ross & Vidsteen)

Det sterke verbet **sitja** - sit - sat (mynsterform pl: **såto**) - sete har mange avleidningar. T.d. det transitiv par-verbet **setja**, inkoativ (byrjings-verbet): **setna**, substantivi **set(e/a)**. Med eit ljodsprang har me **såta** og **såt** (sistnemnde tydde bakhald i GNO). Av denne å-en har me det vanlege i-ljodbrigdet til **æ**.

Soleis fær me m.a. dei velkjende substansditi **sæter**, **sæte**, **sæta** - og det me skal dryfta her: verbet **sæta** (v.n.) (er, te), substansditi **sæt** og adjektivi **sætande/eleg**. **Sæta** kann tyda 1) sitja på lur (etter) (j.f. **såt**) 2) få (GNO: ver-ta fyre), - og no dei tydingane eg er ute etter: 3) akta på, retta seg etter, lyda; «Eg sæter ikkje kva han segjer». 4) ve-ra aktande, ha grunn, ha noko å segja; «Det sæter ikkje»: det er kje verdt å retta seg etter. Desse yverførde tydingane finn ein helst sunnanfjells.

Frå dette verbet har me substansditi **sæt**; vissa, verdt å lita/ansa på, «på litelighet». Det vert helst nytta i ordla-get «Det er kje sæt på det»; det har lite å segja/er kje litande på. Dei mykje nytta adjektivi **sætande** (truverdig, på-litande, verdt å ansa) og **sæteleg** (same tyding; ogso um personar (påliteleg) kjem sjølvsgatt og herifra.

Um noko som ikkje er til å lita på/verdt å ansa kann ein då segja: «Det er kje sæt på det/Det sæter ikkje/Eg sæter ikkje. ./Det er kje sætande/eleg».

I ei utgreiding kom eg til å skriva: «skal me ikkje sæta for mykje på». Eg fekk spørsmål um kvar eg hadde den segjemåten frå, og var svar skuldig til eg slo upp i Vidsteens «Ordbog over bygdemaalene i Søndhordland»: «Da æ'kje te sæta (seg) på». Korkje Aaser eller Ross har detta uttrykket med preposisjon etter (på). Kannhende er det ein analogi frå «lita på»? Har nokon hørt det utanfor Sunnhordland?

Bård Eskeland

Studentrådleggjing i Nidaros

Studentrådleggjingi i Nidaros i 1989 var eit vellukka tiltak, og i år med skipar målungdomen til studentkonferanse i Nidaros. Tilskipingi vert 30/3-1/4 i universitetsbygget på Dragsvoll. Dryftingsemni er nasjonalitetsteoriar, europeisk identitet, nasjonalisme og nasjonsidear i Aust-Europa, og norsk målreising - nasjonalreising eller dialektreising. Kven som vert inndeigar er ikkje heilt klårt, men Kåre Willoch og Jan Myrdal er millom dei som er nemnde. Ein reknar og med at det kjem talsmenn frå Aust-Europa.

Vestmannen.

Vestmannen kjem til vanleg ein gong i månaden.

Bladpenger kr. 100,- for året.

Kan tingast på alle poststader og beinast frå «Vestmannen», Helge Liland,
5065 Blomsterdalen.

Postgiro: 4 25 63 92,
Bankgiro: 8401.21.43027

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen,
Telefon (05) 31 79 29/31 31 16.

Bladstyrar:
Jostein Krokvik,
6143 Fiskåbygd
Telefon (070) 21 429

Forretningsførar:
Helge Liland,
5065 Blomsterdalen,
Telefon (05) 22 67 00

Sats/trykk:
Sigurd Olsen Boktrykkeri, Bergen

Der det er vilje -.

Då 1980-åri var i ferd med å renna ut, hadde det two ting som er påaktande. For det fyrste gjekk det ut eit skriv frå riksbyråkratiet - Personaldirektoratet - på eit slag nynorsk som var so hjelplaust og stappfullt med elementære målveilar at til og med Norsk språkråd fekk ein tankevekkjar. For det andre tok målungdomen i Oslo til sterkt motmæle mot det hjelplause, slurvute og ihoprotta målet, kalla nynorsk, i obligatoriske pensumbøker på universitsplan i ljodlæra (fonetikk) og ålmann málvitskap.

Etter vår meinung heng dei two tingi nøgje i hop. Ja, målslurvet i lærebøker og den byråkratiske målvankunna er i røyndi two sidor av same saki. Ingen kann koma norskmålsleg skadelause får upplæringsinstitusjonar som heilt eller halvt nektar for at norsk mål finst, og som lærer meir og mindre ope at det er norskspråkleg rett å skriva dansk.

For slik hev røyndomen vore. Samstundes som eit norsk skriftmål nærrast hev vorte kalla ein fiksjon av den språklege makteliten, hev den same makteliten pynta eit danskrott mål med nett det norsknamnet som på hi sida vert avneka. Ein talande logikk.

Det me vil fram til, er ikkje anna enn at med det språklege grunnsynet som hev rådt romet etter krigen, kann me ikkje venta betre utfall i upplæring og styringsverk enn me no so tydeleg ser for augo. Og meir kunde leggjast til. Norskupplæringi som hev vorte vanrøkta kvalitativt, hev dessutan vorte forsømt kvantitativt - med eit lågare timal i skulen for oss som hev two skriftmål enn grannelandi hev på sitt eine!

Når Språkrådet hev gjenge ut med lastord mot offentleg mållikesæle og målslurv, er det med rette. Men det hindrar ikkje at statsskipnaden Norsk språkråd sjølv hev eit stort medandsvar for stoda. Norsk språkråd avløyste Norsk språknemnd, men nynorskgreini i Språkrådet hev på ingen måte fylgt den leidi som var venta og som bokmålsgreini hev fylgt. Fleirtalet i nynorskgreini hev i staden dilda same leiði som Språknemndi. Nynorskfleirtalet, fyrst og fremst i fagnemndi, ser no verknaden av eigen medisin.

Vestmannen meiner at Norsk språkråd burde få ein avløysar, meir twiklovd enn i dag, og på liknande grunnlag som skipnadene i grannelandi: eit offentleg råd til målvern og måldyrking. Statleg tvangsmålblanding hev so likevel sigla seg i sokk, eintydeleg og endeleg. Men Språkrådet kann endå, slik det er no, gjera gagns gjerning. Til dømes kann nynorskgreini gjera det same for vårt skriftmål som bokmålsgreini hev gjort for sitt.

Berre den mislukka målpolitikken som no kverv i soga bak oss, tvangsmålblanding, kann forklåra eit slikt serhende som at tilfellelege universitetstilsette fiklar og driv privat eksperimentering med skriftmålet i pensumbøker for studentar. Me veit ikkje kva som er mest grinande, vankunna i Personaldirektoratet eller - ? Det nye og gledelege er at målstudentane sjølve no krev eit betre og skaplegare norsk upplæringsmål. Vestmannen og alle samskipnader og målfolk som meiner no-kø med ordet **norsk** mål, stend saman med målungdomen. Der det er vilje, er det von.

J. Kr.

Norsk Målungdom

sender ei uppmöding med dette numret av «Vestmannen». Det er eit vedlegg um bladet EG som me er glade for, og me bed tingarane merka seg ilegget. «Vestmannen» melder i dette numret um uppløysing av norskt mål. Difor er me dobbelt glade for at ungdomen vaknar - til vern og vakt um målet.

Det er på høg tid! Det er ei hastesak!

Gåveliste til Norsk Bokreidingslag L/L

Odd Kløve, Reimegren, 2.000 - Knut Kaldhol, Ålesund, 100.

I alt kr. 2.100,-

Fyrre innkomme kr. 28.380,-

Gåveliste for Vestmannen

Synneva Urheim, Loftus, 200 - Marta Tryti, Oslo, 25 - Johan Krogsæter, Vatne, 100 - Bjørne Rabben, Moldtustrand, 25 - Ivar Aasenlaget i Ullensvang, Loftus, 2.000 - Odd Kløve, Reimegren, 1.140 - Øystein Færøyvik, Solheimsvik, 100 - Piotr Klafkowski, Drammen, 100 - Bj. Nordanger, Eikangervåg, 50 - Kjartan Rødland, Bolstadøri, 150.

I alt kr. 3.890,-

Me takkar gjevarane
VESTMANNEN
Helge Liland
5065 Blomsterdalen
Bankgiro: 8401.21.43027
Postgiro: 4 25 63 92

VESTMANNALAGET

Torsdag 15. mars kl. 19.00 talar neurokirurg Haldor Slettebø um emnet «Kven er me - i grunnen (heilen vår)». Ljosbilete.

Torsdag 5. april kl. 19.00 vert det årsmøte med vanlege årsmøtesaker. Gustav Hantveit talar um redaktøren og forfattaren Olav Gullvåg. Bæ møti vert haldne på Bryggens Museum.

Soga til Bygdelagsnemndi

Bygdelagsnemdi i Bergen var 50 år i 1989, og til høgtidi kom ei fiks sogebok på nærare 90 sider med mange foto og likande innhald - **Bygdelagsnemndi i Bergen 50 år - 1939 - 1989**. Bygdelagsnemndi var umtala i Vestmannen nr. 10/1989, og me skal ikkje gå gjennom soga her. Men me nemner skildringi av «Minnemessa i Håkonshallen sundag 8. mars 1981 - 450 år etter nedrivingi av Kristkyrkja i Bjørgvin». Vestmannalaget gjorde uppaket til messa. Bygdelagsnemndi var medtilskipar, og både general og bisp stod fram messedagen. Som noverande universitetsrektor Inge Lønning skal ha sagt - ei minnemessa 450 år etter Kristkyrkja vart rivi, det er slikt som berre kann henda i Bergen!

Fyrste bolken i boki er skriven av Alf G. Sundal, dei to siste bolkane av Ludvig Jerald. Nokre vil tykkja det er lærerikt å sjå málvoksteren i boki fram til klassisk norsk.

Jarl

Ny frendebo

Heilt på slutten av 1989 kom **Fram daa, Frendar IX**, boki til Norsk Måldyrkingslag (Akademi for det Norske Målet). Det var eit gledeleg attersyn med frendebo som hev same form og utbunad som tidlegare, og er på 144 sider. Innhaldet er skrive av lagsfolk i Norsk Måldyrkingslag, og skriftstyrar er Hallvard Bergwitz.

Boki opna med dikt av Olav H. Hauge, utvalde gullkorn av den store diktaren. Og som rimeleg er i 1989 då Gustav Indrebø hadde vorte 100 år, finn me eit minnestykke um professor Indrebø, målgranskaren og målreisen som no med rette hev kome so sterkt i ljuset att. Stykket er skrive av Per Hovda.

Hans Sørbø skriv um ein annan kjend målmann, Knut Robberstad (1899-1981), arvtakar etter Nikolaus Gjelsvik og professor i rettsvitenskap i ein mannsalder. Dei som møtte Knut Robberstad vil sanna med Sørbø at han var ein godviljens mann, venesæl og hjelksam i all si ferd.

Ikkje alle hev visst at dei siste åri av professorgjerninga til Knut Robberstad

vart uturvande vanskelege takk vere framferdi til ein annan universitetslærar, riksmålsmannen Sjur Brækhus. Det er ingi morosam soga å lesa, men det er nok best og rettast at ho kjem ope fram. Her finn me grunnen til at Knut Robberstad ikkje gav ut den nynorske læreboki i tingrett som var påventa, og Hans Sørbø reiser sparsmålet um universitetsstyret fylgte fordomslaus umdøming i saki. **Eg trur di verre ikkje det**, skriv Sørbø.

Rettslæra hev eit godt rom i frendebo. Me finn ei utgreiding av Robberstad um **Kløyvd eigedomssrett**; Fridtjov Sørbø skriv um **Bonden, fjellet og sætri**; Mattis Stavang skriv um **Forbrukskatt og uttaksskatt**.

Magne Myhren held seg i eit anna far; han greider ut um **Språk og ord som emne i Rikard Berge s forfatterskap**. Det var folkeminnesamlaren Rikard Berge som m.a. skrev **Norsk bondesylv**. Aslaug Høydal hev ei skildring frå **Fjorddegrend**, og Johan A. Schulze skriv um to store norske målgranskurar og arbeidet deira, Sigurd Kolsrud og Olai Skulerud. Ivar Eskeland feller ein hard dom yver framferdi mot **Nynorsken i Språkrådet**; det er

upp til oss sjølvé å hindra at myrke varsel skal gå i oppfylling - at norsk målreising skal verta eit interessant -og mislukka - eksperiment.

Jostein Krokvik hev eit stykke um nordfrisk målreising og V. Tams Jørgensen, ein grundtvigmann og pasifist sunnanfor den dansktyske grensa. Sigurd Sandvik hev med fyredraget sitt på målseminaret til Norsk Målungdom i februar 1989, **Romantikken og norsk målreising**. Det høver å taka med nokre ord frå stykket til Sandvik: **Me er ikkje sette til å løysa målspursmålet. Men me hev andsvar for målarven i vår tid. Difor vil me brjota det hegemoniet som råder i dag.**

På 50-talet kom det seks frendebo, på 60-talet kom det ei og på 80-talet two bøker. Vonleg maktar Måldyrkingslaget no på 1990-talet å halda uppe utgjevingsmysteriet frå det fyrste tiaret; det målslege og ideologiske umslaget no på slutten av tusundtalet er lovande.

Fram daa, Frendar IX kostar 75,- kronor. Du får boki frå Norsk Måldyrkingslag, Postboks 72 Manglerud, 0612 Oslo 6. Postgiro 5 18 93 11.

Jostein Krokvik

Målvankunna i statens fehus

Den som hev fylgt med offentleg målbruk nokre år, kann vanskeleg forundrast yver noko utslag av norasmålshjelpeøya på den kanten; der finst knapt grensor. So hende det likevel fyre jo at jamvel Språkrådet tok til motmæle. Eit nynorsk brev frå byråkratar i Personaldirektoratet var so langt under alle lägmål at Språkrådet kalla det ei fornærming av mottakarane og ei skam for institusjonen som sende det ut. Etter uppslag i Vårt Land 5/12-1989 gjør skrivet greide for upplærerstilbod for PC-brukarar, og personaldirektør Nils R. Mugaas medgav at målet ikkje kann kallast anna enn hjelpeaulast.

Mugaas hev elles fenge igangsett nynorskurs for byråkratar, men Språkrådet er lite nøgd med verknaden av kurset fyrebels. Det vert dessutan peika på at mange meldingar um upplærerstilbod kjem berre på bokmål frå direktoratet.

Ivar Eskeland sa til Vårt Land at han aldri hadde sét meir hjelpeaulast nynorsk enn folk i Personaldirektoratet sende ut. Han trudde først det var målsabotasje, men skyna so at det var vankunna som var so utruleg stor. Han slo fast at målet i det nemnde skrivet vilde føra til strykkarakter i skulen, og rekna det for ein hån mot nynorsken. Dei andsvarlege var saka i tenesteforsoming.

Ivar Eskeland studde tanken um at tilsette i departementi som ikkje vilde læra seg nynorsk, burde sparkast. I alle høve burde forvaltningi tvingast til å taka inn fleire nynorskfolk.

Til slutt sa Eskeland at i og for seg hadde Mugaas gjort noko for å betra stoda. Men hovudårsaki til språk-elendet i offentlege etatar er nivånedsetjingi i skuleverket. I dag ser me utfallet av at kulturlause ungdomsgrupper gjeng ut or skulen og i røyndi er inkompentente i nynorsk.

Lettleseleg av Heie

**Sigbjørn Heie:
Full fart for fire
Skolebokforlaget 1989**

Det var ei handlingsmetta bok Sigbjørn Heie kom med tett fyre årsskiftet i Leselyst-serien på Skolebokforlaget, «Full fart for fire». Boki hev stor skrift, god plass og mykje luft på sidone, og er oppkvikka med teikningar av Tor Morisse som tydeleg syner kven som er skurkar og kven som ikkje er det. Her møter me fart og eventyr, med smugling, narkotika, politiakt og våpenbruk. Retteleg ei bok for ungdom som søker eit-kvart lettlesleg og nervepirrande.

Hendingane i boki er lagde til nokre sumardagar, og hovudpersonane er Ivar og Anne, Jan og

Linda. Dei er i ein alder då det sanselege kjærelikslivet tek til å brydda, med varme, sjalusi og alt som til høyrer. So hender det mystiske ting i Huldestova, med gætefulle menn -. Boki er ikkje meint å vera høgletterær, men til dei rosverdige dragi må me rekna ei noko avskyggingsmerkt personskildring og upplysande glimt som lesaren stundom får av sosial samanheng og sosial bakgrunn. Målet er liketil, og setningane for det meste stutte og einfelde.

Det er ikkje fyrste lett-les-boki Sigbjørn Heie hev skrive, og han meistrar denne skrivemåten godt. Det er gledeleg at slike bøker kjem på nynorsk.

Jostein Krokvik

Til Vestmannen.

Stykket i nr. 1/90 um "Frigg og fredag" var forvitnelegt og rettleidande med eitt undantak: Den færøyske skrifformi på dagen er friggjadagur med ljudstrikk yver i-en. Sambandet -igg(j) i dette skriftmålet er ei nyskriving av gamal i, i dette sambandet ut-tala UDDJ, som og finnst i mange andre ord, t. d. siggja for sjå, upphavleg "sia". Um namnet på dagen er avleidt av gudenamnet Frigg, so er då den færøyske skrivemåten i seg sjølv ikkje noko vitnemål um dette.

Det norske namnet på dagen er retteleg frødag, ei greid sideform til g.n. frjádagr. Dette skiftet & > já er og å finna i ordformer som "i gjår, i gjerkveld" (for "i går") eller innsjö-namn som "Norrsjå, Langsæ". Den offisielle formi "fredag" er derimot heilt rett avleidd frå svensk og dansk.

Skjoldtun den 21 jan 1990

Egil Lehmann



Magnus Dagestad og vestnorsk bygdekunst

Magnus Dagestad var ein kunstnar som ruva. Han hadde rike givnader, og han nyttar evnene sine, og nådde langt, jamvel um han vokk upp i sers tronge kår. Tidleg vart han farlaus, mor hans sat att med fleire småborn, og Magnus kom på legd. Men han var i eit bygdemiljø som var rikt på kunstnarar og på sermerkt bygdekunst. Den nye universitetsrektoren i Bergen, professor dr. Ole Didrik Lærum, var talar på eit møte som Vestmannalaget heldt i festsalen i Fokus Bank. Professor Lærum hev nett gjeve ut ei festleg bok um sin store sambygding, og emnet hans på dette møtet var «Magnus Dagestad og bygdekunstnarar på Vestlandet». Den store møtelyden fekk ei levande skildring både av treskurdkunstnaren,

skinnbrevmakaren, spelemannen og livkunstnaren Magnus Dagestad og av mange andre kunstnarar: Styrk Hirth, Erlend Sundsvold, Sjur Helgeland, Lars Kinsarvik, Helena Dagestad, Lars Osa, dei tri Bergslien-kunstnarane og mange andre.

Gode ljósatilete illustrerte fyredraget. Det var biletar av kunstnarar i det rike Vossaveldet, og fargebilete av utskorne og roseomål ting etter Magnus Dagestad, teikningar av ungdomshus og andre bygg, og glyttar inn i «Rosereiret». Kunstnargivnad gjeng i arv, Dagestad var so lik bilethoggaren Brynjulf Bergslien, og meinte sjølv at Bergslien var far hans. Det fær me aldri upplåra, sa professor Lærum, difor er det vel rettast å segja at Dage-

stad og dei tri Bergslien-brørne var åndelige slektningar.

Som ei hylling til Vossabygdi song lyden både Vossasongen hans Lars Eskeland og «På Vossevangen der vil eg bu», som dansken C. Heuch skreiv og som Hulda Garborg sette um til norsk. - Eigil Lehmann las eit forvitnelag nr. av det handskrivne bladet «Tuftekallen», Finn Vabø spela Vossaslaattar og St. Tomasklokkelåten. Og ved den festlege bordseta med konsul Arne Holm som vert var det mange som spurde meir um Magnus Dagestad og som fekk upplysande svar av professor Lærum.

Og Conrad Clausen fann rette ordi då han takka for maten og synte til kva kunstnarar kan skapa i tronge kår, når givnader vert tekne i bruk og viljen til å gjera livet rikare og ljósare er levande og verksam.

Frå Fjon til Fusa

Årboki til Hordamuseet og Nord- og Midhordland Sogelag, «Frå Fjon til Fusa», hev kome med 41. årgangen, ei bok på 160 sider med mangfelt innhald. Conrad Clausen er no som fyrr ein dugande skriftstyrar.

Clausen sjølv hev ei fengslande utgreiding um Årekstad kongsgard, skrivi i ei lett og kåserande form som aukar lesegleda. Ikkje alle lesarar utanfor Bergen veit nok at kongsgarden ligg ved det majestetiske fjellet Årleken, som i dag heiter Ulrikken til minne um det tyske innslaget i soga um Bjørgvin. Namnet Svartediket skal og vera frå lübeckartidi; fyrr heitte det Årekstadvatnet.

Lenger attende tek Conrad Clausen oss når han fortel um den fyrste kongen som sat på Årekstad, gotarkongen Alrik som levde for kanskje halvtanna tusund år sidan. Målsleg samanheng millom dette kongsnamnet og namnet på den mest kjende vestgotarkongen er det lett å sjå - Alarik som tok Rom. Kong Alrek hadde two dronningar som ikkje tolde synet av kvarandre, Geirhild og Signy. Skulde det verta fred på garden, laut han nögja seg med ei dronning, fann Alrek ut. Sidan ingi dronning var huga på å forlata vallassen, skulde den få verta verande som bryggja beste ølet. Bryggjet til Signy var godt, men då kongen fekk ølbollen til Geirhild, kom han upp i under og mælte desse minnerike ordi:

Geirhild, Gjetta,
d'er godt øl, detta!

Dermed laut Signy heim til Voss, der ho tok ein drjug hemn med å mana strid, ufred og onnor ulukka yver hovudet på den kvinnekjære kong Alrek.

Ja, Clausen hev mange eventyrelge hendingar i stykket um Årekstad, sogetåttar og segner um einannan, kosteleg lesnad. Då planane um tunnel gjennom Ulrikken var sterkt framme, ottast mange at tunnelinntaket skulde øydeleggja den gamle kongsgarden - ein vandalism som er fullt tenkjeleg i Noreg - men motstandarane vart mange og sterke, millom andre Vestmannalaget, og det er likt til at herjingsverket er avbægt.

I denne meldingi fekk soga um Årekstad stort rom. Men det skal ikkje nedtegjast at årboki hev mykje anna godt innhald. Forvitneleg er soga um gjestgevarstaden i Alverstraumen av Nanna Ebbing, med mange sjeldsynt bilete. Og få visste vel um bokmannen Wichne frå Haus (1784-1864). Oskar Farestveit, Edvard Halvorsen og Olav Dyrkollbotn hev stykke knytte til Dyrkollbotn i Lindås, innsveipar um gard, ætt og arbeidsliv. Sverre Hausberg skriv um idrottssliv i Hordaland, medan Johan Neset hev eit minnedikt frå Indre Arna på bygdemål. Her er meir skaldskap på målføre - Bjarøy-visa av Mikkel O. Bjarøy frå 1907. Bård Kolflaath hev med meir um den forne Manger-kulturen, han hev havt innsynsrike utgreidergar i dei par siste årbökene; denne gongen fortel han um båtsaum, som fyrt på vår tidsrekning tydde bokstaveleg saum. Helga Storedale Tjønn fortel levande um torghan-

del for 80 år sidan, og lagsupplysnigar er tilretteslagde av Åse Enerstvedt, Birgit Midtun, Harald Hagesæther og Leiv Flesland. «Frå Fjon til Fusa» er ei årbok som gjennom heile si soga hev makta halda uppe det gode umdømet sitt.

Jostein Krokvik

Målungsdomslands- møte i Lindås

Vestmannen freittar at Norsk Målungsdom skal halda landsmøte i Lindås 16.-18. mars 1990. Det er det 29. landsmøtet til målungdomen.

Umfraut vanlege landsmøtesaker skal landsmøtet dryfta arbeidsprogrammet. Landsmøtet tek dessutan opp norskfaget og tilhøvet til Europa-marknaden. Det vert halde seminar um m.a. miljøørsla og nasjonale rørslor i Europa-samane, irane og kviterussarane. På landsmøtet vonar ein å få med Ole H. Magga, Olav H. Haage, Knut Buen, Gerry Adams, irsknasjonal talsmann i Det engelske parlamentet, og talsmann for nasjonale frigjøringsrørslor i Aust-Europa.

Ingen telefax på Island?

På Island kjem det eit halvårsblad som heiter Málfregnir (Málnytt/Málfretnader), eit «timarit um málrækt» - tidsskrift for málrøkt. Utgjevar er Islensk málnefnd, og ingen treng vera i tvil um at både bladet og nemndi legg vinn på máldryking. Som det tilsvarande færøyske bladet legg vinn på å dyrka færøymålet, og det danske «Nyt fra Sprognævnet» driv med dansk máldryking. Dei held slikt for naturleg og sjølvsagt.

I fyrste 1989-nummeret av Málfregnir kjem skrifstyraren Baldur Jónsson millom anna inn på framordet telefax som islendingane hev vore lite nøgd med. Mange hev kome med framlegg um heimlege avlysingsord, men framleggi hev ikkje vore heilt yllukka. På Island som i Noreg hev framordet telefax ei tvityding: det tyder både ei serskilt telesending og apparatet som trengst til slike telesendingar.

Til side 10

Vinland - vindruvor eller grasmarker

Av Bård Eskeland

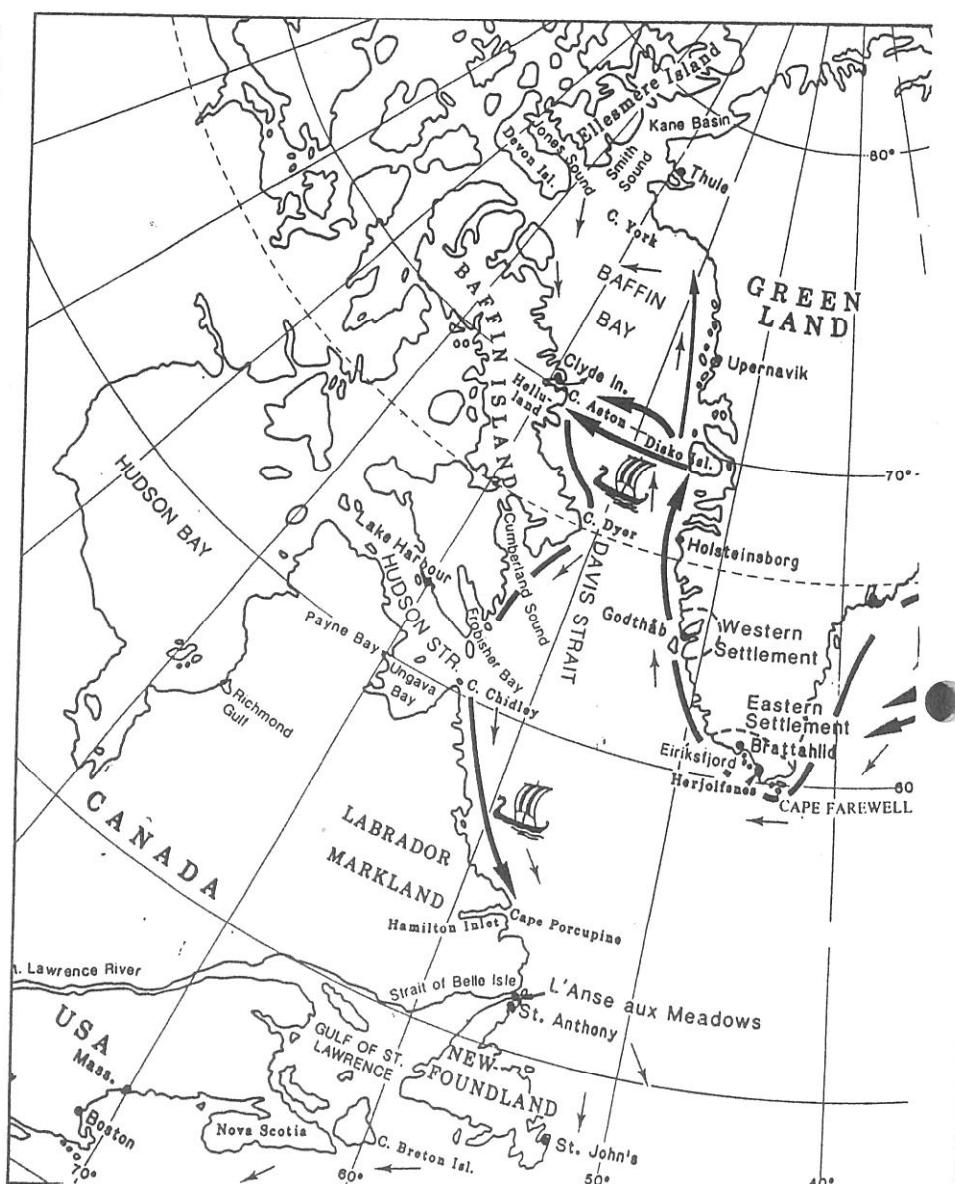
På fjernsynet såg me nyleg Helge Ingstad og Anne-Stine Ingstad som fann handgripelege leivningar av norrøn busettnad på Newfoundland - det gamle Vinland. Då høver det å prenta utgreidindi til Bård Eskeland um vinlandsferdene, serleg sidan me nærmar oss Columbus-jubileet - eit ni-dingsverk mot urfolki i Amerika, slik Bård Eskeland skriv til Vestmannen. Utgreidindi held fram i neste nummer.

I. INNLEIDING

Kring tusundårsskiftet fann norrøne sjømenn nytt land i havet, vest for Grønland. Dei siglde so langt sud som til det dei kalla Vinland. Men kor langt sud var det? Er det uppdikta det sogene fortel um vindruvor? Ut frå ymse gamle kjeldor, skal eg greida ut um dette vandemålet. Eg lyt bokstaveleg tala stadfesta Vinlandet - so langt det er råd med ymist skvalande kjeldor. Då bør Helluland og Markland, som låg (og venteleg enno ligg) millom Grønland og Vinland, òg jamførast med kjende umråde på dagsens kart.

I 1961 byrja Anne-Stine og Helge Ingstad utgravingane heilt nord på Newfoundland - som prova at vikingane hadde butt og bygt i Nord-Amerika. Men var dette Vinland? Um so er fell alle vindruveteoriar i fisk (og det vert litt av ei smyrja), med di ville vindruvor aldri har vakse so langt nord.

Kjeldone: Eiriksoga (E.S.). Grønlendingesoga og gamle kart, attat skrifter som nemner Vinland «i fartern», gjev ikkje kvar for seg noko ein-tydigt bilet av kvar Vinland ligg. Men: jamfører eg dei sætande opplysningsane i kvar kjelda med einannan, landskapet og naturi, ny gransking (fyrst og fremst Ingstad), (mi eigi røynsla I) og det grønlendingane munde vera ute etter då dei leitte etter land, vert eg tolleg viss um at Vinland tyder «Grasmarklandet». Vin med lang i er det me kallar vin i dag (drykken). Vin med stutt i er derimot det gamle norrøne ordet for grasmarker (vangar), som me finn i mange stadtnamn. I dei gamle kjeldone finst både variantar. Vinlandsgranskaran gjennom tidene har jamnast halde det for sjølvsagt at den fyrste av desse tydingane er den upphavlege. Denna «tolkingi» har fulla forma deira syn på Vinlandsspursmålet.



Yversynskart til orientering. Frå H. Ingstad 1986.

Fyrst må ein vurdera kor sætande kjeldone er, sidan sjá innhaldet i ljoset av tilhøvi i dei landumrådi det gjeld. Ny gransking lyt òg få telja med. Det fær derimot ikkje tvilsame uppdagningar, funn eller teoriar som heng i lause lufti og ikkje kann jamførast med kjende kjeldor. Kjeldor som nemner Vinland, men ikkje kvar eller korleis det er, fell også utanum i denne samanhengen. At norrønt folk røynleg har vore i Nord-Amerika er prova av Anne-Stine og Helge Ingstad. Det er ein fyresetnad for denna utgreidindi, og skal ikkje dryftast her.

Fyremålet er å vera med på å avliva nokre mytar um Vinland. Gitordet har visst ikkje sige inn i nordønafolket en-

no: at forfedrane ikkje velte seg i vinfat hinsides havet for 1000 år sidan, men i staden bygde seg ei grend nordst på Newfoundland. Verre er det at det framleis dukkar upp venteleg vituge menneske - som utan skruplar hævdar at Vinland ligg i sudlege strok - ein mannsalder etter at A.S. og Helge Ingstad fann tuftene på Newfoundland.

II. ADAM FRÅ BREMEN OG SPREIDDE KJELDOR

«Gesta Hammaburgensis ecclesia pontificium» (Soga åt erkebispane frå Hamburg) frå 1075, er fyrste skriftlege kjelda der Vinland er nemnt. Sogekravaren er ein domskulestyrar frå Bremen med pseudonymet «Adam frå

Bremen) II). Verket er skrive berre 70 år etter Vinlandsferdene. I fjorde bandet, «Descriptio insularum aquilonis», vert Vinland skildra: «Dessutan har han nemnt endå ei øy til, som mange har funne i storhavet, og som blir kalla Vinland, for di der veks druvone vilt og gjev den beste vinen. Der er òg flust med usådd korn, det veit vi ikkje etter segn, men etter pålitande forteljing av Danane. Etter denne øyi, segjer han, finst det ikkje byggjande land i dette storhavet; men alt som er burtanfor er fullt av ulideleg is og uhorveleg skodde».

Det vekkjer straks mistanke at vindruvor skal veksa i eit land som møtest med is og skodde. Nordgrensa for ville vindruvor ligg rundt 45°N, i New England- langt frå land med arktisk vêrlag. Skodde og is er derimot noko som sérmerkjer umrådi frå Newfoundland og nordetter, der Labradorstrauen kjem med isfjell året rundt, og skodde elst når uppvermd luft frå land møter den kalde sjølufti. Adam furdast nok på dette sjølv, og ber fyre at kunnskapen kjem frå danskekongen Svein Estridsson. Autoritetar som kongar og bispar var sanningsprov gode nok i dei dagane. Likaeins trudde folk på dei løgnaste ting (for oss).

Adam skriv sjølv um folket på Grønland at dei er grøne i andlitet. I Sverike, skriv han, finst amazonor, «hundahovud» og cyklopar. Soga åt Adam syner rett nok at sume visste um Vinland på hans tid, men «detaljkunnskapen» skal me visst ikkje sæta for mykje på. Adam frå Bremen var upphavleg frå Sud-Tyskland - eit drudedyrkingsland. Ein sudtyskar som høyrer frett eit «vinland», tenkjer vel uvilkorleg på vindruvor, utan å ansa på at i-ane kan bera med seg ein tydingsskilnad i gammalnorsk.

I boki «In Northern Mists» (1911) gjer Fridtjof Nansen merksam på nokre gamle segner som mun ha vilda kjeldeskrivarane. Dei handlar um «Insulæ Fortunatæ» - Lukkeøyane, der vinstokkane veks jamsides sjølvsått korn III). Denne framstillingi er påfalande lik den Adam og sogeskrivarane brukar um Vinland.

Det er forvitneleg at i dei sogone som nemner Vinland, so nær som Erikssoga og Grønlendingasoga, stend inkje um vindruvor. Eit døme er frå Snorres «Heimskringla»: «Då fann han (Leiv Eiriksson) Vinland det gode, og kom um hausten til Grønland», eit anna frå Eyrbyggjasoga: «... Snorre

før til Vinland det Gode med Karlsemne. I striden med skrælingane der i Vinland fall Snorre Torbrandsson. ...». Eg hadde trutt at ville vindruvor og sjølvsått korn var so bisneleg at ein vandt kunde koma utanum det i ei saga der Vinland er nemnt.

III. SOGONE

Me har two skriftlege hovudkjeldor når det gjeld Vinland: Grønlendingasoga og Soga um Eirik Raude. Det kann svara seg å sjå på upphavet deira, og jamføra nokre hovuddrag.

Ingen veit kvar eller av kven Grønlendingasoga vart skrivi, men ho vart truleg til i yvergangen millom 13. og 14. hundradåret. Ho er i Flateyjarbok, som Prestane Jon Tordarson og Magnus Torhallsson skreiv ferdig i 1380-åri. Soga um Eirik Raude finst i two sers like avbrigde i Hauksbok og Skálholtsbok. Den eldste, Hauksbok, er frå byrjingi på det 14. hundradåret.

Vinlandsgranskurar har jamnast vanda Grønlendingasoga som uhistorisk, og halde ein knapp på Soga um EirikRaude. Eg skal peika på ting som kann tyda på at det motsette er rettare.

Grønlendingasoga handlar um til saman 6 vinlandsferder. Fyrst ser Bjarni Herjolfsson nytt land i vest då han har styrt gale på veg frå Island til Grønland. Nokre år etter granskar Leiv Eiriksson det nye landet. Sidan legg Torvald Eiriksson ut på ekspedisjon, og vert drepen av dei innfødde. Torstein fer so og vil henta liket av broren, men finn ikkje fram. Når desse fjore grønlendingane har gjort kvar si vinlandsferd, reiser islendingen Torfinn Karlsefni og vil kolonisera Vinland. Han kjem att. So sigler grønlendingen Freydis Eiriksdóttir med eitt skip - og two islandske brør med eit anna - til Vinland. Freydis og karane hennar høgg ned islendingane motstandslaust.

I Soga um Eirik Raude uppdagar Leiv Eiriksson Vinland på veg frå Noreg til Grønland. Det er Olav Tryggvason som har sendt han ut for å kristna grønlendingane. Etter den mislukka ferd i at Torstein Eiriksson legg Karlsefni ut med minst 140 mann medrekna Torvald Eiriksson og Freydis.

Når Grønlendingasoga legg større vekt på grønlendingane sine ferde og bragder, kann det tyda på at ho er skrivi av ein grønlending, som dermed har levt nærrare sjølve hendingane. Ein islendsk sogeskrivar hadde vel helst ikkje synt dei islandske brørne i eit so skjemmande ljós. At teksti har hamna

i den islandske Flateyjarbok treng ikkje vera noko mysterium; det var ikkje berre einvegsferdsel Island-Grønland.

I Soga um Eirik Raude er Torvald og Freydis komne med i ferd i at islendingen Karlsefni. Alt er vendt til bate for Karlsefni, og ting som ikkje vedkjem islendingar er utelatne. Mange som finn åt Grønlendingasoga, serleg Gustav Storm, hævdar det er usannsynleg at Bjarne skulde reka so langt sud som til eit land med vindruvor på veg frå Island til Grønland. Han gjer òg merksam på at det ikkje finst noko breklædt land i Nord-Amerika sud for Grønland - slik det vert skildra i Grønlendingasoga. Det har Storm heilt rett i, dersom ein fyrst reknar med at Vinland verkeleg var «vindruveland».

Storm fær heller ikkje kronologien i Grønlendingasoga til å høva, og synest det er urimeleg at Leiv skulde venta i 15-20 år med å leita upp Bjarnes nye land. Eg synest ikkje det er so merkeleg at Leiv ikkje tvert sette av stad mot ukjende land - uppdaga av ein som hadde fare vilt på havet. Dei «ville vindruvone» var heller ikkje funne enno.

Eg meinat at Grønlendingasoga nyt tar eit meir jordnært og saklegt mål enn Soga um Eirik Raude, med si «ferdskriving», sol- og vindobbservasjonar osfr. E. S. legg mykje vekt på kristendomen, som Leiv spreider på Grønland. Når G. S. fortel at kristendomen var i sin barndom der kring år 1000, skildrar E. S. eit kriste land. Dette siste er vandt å skyna, når me veit at kristendomen på Island fyrst vart vedteken i år 1000. Det lyt ha teke ei tid fyrr han kann ha rotfest seg på Grønland, med eller utan hjelp frå Leiv.

Granskurar som t.d. Jon Johannesson har meint at E. S. - skrivaren har nytta G. S. Det bid dei som har hævdat det motsette òg. Eg skal ikkje ta stoda til det. Skilnaden på sogone er stundom so stor at eg trur dei byggjer på heilt ulike munnlege versjonar. Når eg gjeng gjenom dei, skal eg taka like mykje umsyn til båe. Det er for mykje «eventyr» i sogone til at me kan sæta på dei i eitt og alt.

IV. FERDASKILDINGAR OG GEOGRAFI I SOGONE

Magnus Andersen skriv i si bok «Vikingeferden» (1883) um kor makelaust sjøføre vikingskipi er. Han siglede frå Noreg til Amerika i ein kopi av Gok-

Vinland - vindruvor eller grasmarker

Frå side 7

stadskipet. I loggboki stend at medelfarten var 5-6 knop, og toppfarten heiltupp i 11 knop IV). Her er avstanden mellom nokre viktige umråde:

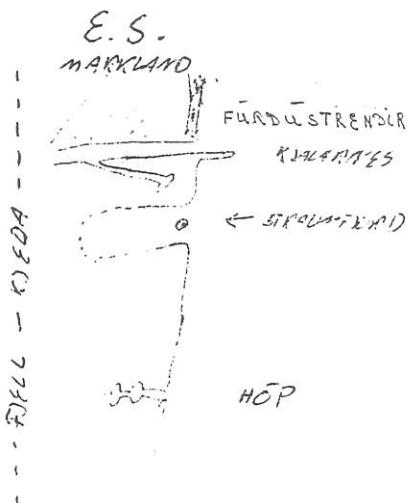
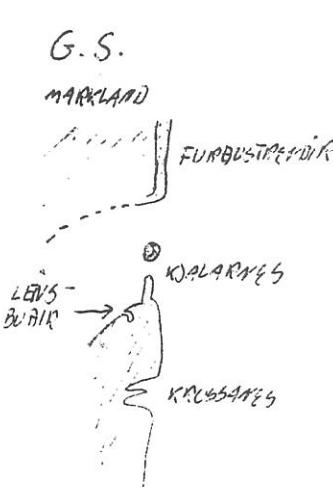
Island - Newfoundland	ca. 1300 naut.mil
Nordluten av Newf. - Hamilton Inlet (Labrador)	200 naut.mil
Hamilton Inlet - Baffin Island (Cape Dyer)	800 naut.mil
Baffin Island - Brattalid (Grønland)	800 naut.mil

Ein kann rekna med at eit midlungs vikingeskip sigler jamt yver 130 nautiske mil um dagen.

Bjarne Herjolfsson har etla seg til sudodden på Grønland. Han vil sigla vestetter frå Island til Grønland, og sedan fylgja auststrandi sudetter. Men so snart Island sig i havet attum Bjarne stilnar boren, og skodda kjem sigande. Nordanvinden fører dei sudetter. Det er inkje i soga som tyder på at denne vinden er serleg sterkt, og skodda kjem helst i spakt vêr. Dei er ute av kurs i dagevis, til soli glytter fram att - og dei kann «deila ættir»: finna himmelættene og breiddgraden. Bjarne har fulla skynna at han har reke for langt sud, og soleis ikkje halde ein sudlegare kurs. Når han no når land, veit han at det ikkje er Grønland - og dermed er han kommen for langt vest. Vikingane hadde ikkje instrument til å mæla lengdegrad. Når dei hadde seglet nede, kann ikkje vinden ha ført dei langt sud, men den sudgåande Labradorstraumen kann ha hatt innverknad. Skildringi av landet: «skogklædt med låge åsar» høver på mange strekkjor frå skoggrensa i Labrador (56°N) og heile vegen sudetter. Det same gjeld for det neste landet Bjarne kjem til two sigledagar seinare, det er flatt og skogklædt.

Dei sigler tri dagar til med sudvestleg vind og kjem til eit høgt, breklaedt og skrint land, som viser seg å vera ei øy. Detta kan berre vera Grønland eller Baffin Island. Grønland er det ikkje, med di ingen lüt av landet ter seg som ei øy. Dessutan sigler dei med sterkt sudvestleg vind i fjore dagar fyrr dei kjem til Herjolfsnes. V).

Me må rekna med at alle Vinlandsferdene vart gjorde um sumaren. Andre tider gjer isen det uråd å ferdast i desse farvatni. Det er ingen grunn til å tru at Bjarne skulde ha forvilla seg lenger sud enn til Newfoundland, det hadde gjort ferdi til Grønland vonom vandare.



Døme på skjema etter sòbone

E. S. fortel at Leiv Eiriksson oppdagar eit land med vindruvor på ei misjonsferd til Grønland. At Leiv på den stutte tidi Grønlandsstrendene er isfrie kann ha drive minst 17° sud frå Nidaros til nordgrensa for ville vindruvor i Nord-Amerika, og same år (sumar) nått Grønland - er sers usannsynleg. VI). Det er og merkjeleg at ei slik eventyrleg uppdagning vert skildra so stutt. Dette set E. S. og vindruveforteljingane i eit mistenkjeleg ljós.

I G. S. er Leivs ferd ein planlagd ekspedisjon. Dei kjem fyrst til det landet Bjarne såg sist. Det er skrint, ser ut som ein einaste stor flat stein, og har bredar i bakgrunnen. Han gjev det namnet Helluland. Bredane gjer at detta lyt vera Baffin Island. Helge Ingstad, som er lummekjend i arktiske farvatn, meiner at berre ein stad høyrer til skildringi: Cape Aston, so langt nord som 70°N . Leiv har truleg fylgt grønlandsstrendene - (vikingane fylgte strandene so sant det var råd) - kannhenda heilt til den store Disko-øyri (ca. 70°N) fyrr han krossa Davis-sundet. På denna visi kunde han også fylgja havstraumane heile vegen.

Det neste landet er flatt og skogklædt, med lange, kvite strender heile vegen. Detta kann me stadfesta nøgje. Umrådet ved Cape Porcupine, sud for Hamilton Inlet i Labrador er ei 50-60 km samanhangande kvit sandstrand. Dei kallar landet Markland - skoglandet. Two dagar med nordaustleg bør fører deim til eit tridje land. Dei gjeng i land på ei øy nord for landet, der det er dogg i graset. So siglar dei inn i sundet millom øyi og det nordgåande neset som gjeng ut frå land. Dei sigler vestetter rundt neset. Der er store grynnor i fjøre sjø, og skipet grunnstøyter. Dei

gjeng i land der ei elv renn ut frå eit vatn, og byggjer store hus.

Det er kje tale um nokon sterkt vind her, og medelfarten på 5-6 knop munne få deim til det nordre Newfoundland på desse two dagane. Å sigla inn i Strait of Belle Isle og lenger mot St. Lawrence-elvi fører med seg eit brått kursskifte frå den sudlege leidi langs Labrador. Noko sovore er ikkje frett i soga. Dessutan ser ein Newfoundland frå Labrador i godvêr, og Strait of Belle Isle ter seg som ein fjord - der det attåt er drivis til vanleg. Jamvel ein god sumar som 1986 var det soleis - det såg eg med eigne augo. Belle Isle fell lagleg inn i biletet som øyi dei gjekk i land på. Men Belle Island heng ikkje nett ihop med skjergarden utanfor Newfoundland. Den lokalkjende granskaren W. A. Munn har fest seg ved at det er dogg i graset på øyi - morgondogg (i soga). Han trur dei mun ha sight framme ei av dei mange småøyane rett nordanfor Newfoundlands norddodde, nægnare: Great Sacred Island. Fylgjer ein soga lenger, tyder detta på busetnad i ei av dei små bugtene lengst nord på Newfoundland.

Soga (G. S.) seger at det ikkje frys um vetteren, graset visnar ikkje, og feit treng ikkje vetterfôr. Skal ein sleppa vetterfrost, må ein lenger sud enn New York, og det finst det ikkje grunnlag for i sogone - til no. Men jamfört med dei beinharde vetrane på Grønland, er nok vetteren på Newfoundland uthaldande, i minsto for dei hardføre grønlandske dyri. (Newfoundlendingane seger at dei stundom let dyri gå ute vetterstid. Vêrlaget kann ymsa svært frå år til år).

Det er no dei finn vindruvor i soga, og dei gjer ein solobservasjon som eg

grynn - grund

kjem attende til. Leiv kallar landet Vinland. Granskurar som lit på vindruveforteljingane, trur kje på dei stutte siglingstidene. Dette meinar eg er å snu saki på hovudet, med di siglingsupplysingane må reknast som meir sætande enn druvone. Skulde Leivs Vinland liggja sud for Newfoundland, laut han leggja um kurser minst 90° - det er ikkje nemnt i kjeldene.

Den neste ferdi i G. S. er det Torvald, bror åt Leiv, som legg ut på. Inkkje er gjete um ferdi, og dei bergar seg vetteren yver i Leivsbudir. Dei lever av fiske, som er hovudnæringsveg på Newfoundland no. Um sumaren granskurar Torvald veststrandi - Vinland har altsø ei vestsida - som er fager, med skog heilt ned åt sjøen, kvite strender og mange øyar og grynnor. Slik ser det ut i dag frå Pistolet Bay heilt nordvest i Newfoundland, og eit godt stykke sudder. Mange andre strok på desse kantar har sjølv sagt liknande drag. Sumaren etter fer Torvald austetter med skipet, og so nordetter langs landet. Ved eit nes møter dei uvêr, strandar og bryt kjølen - som dei reiser på neset. Dei kallar neset Kjalarne. So sigler dei austanfor landet og til mynnet av two fjordar - med eit skogklædt nes millom seg. Der gravlegg dei Torvald, etter han har falle i ein bardage med dei innfødde. Dei kallar neset Krossanes etter krossane på gravi. Ut frå kapitli framanfor i G. S. kann me nokolunde trygt stadfesta Leivsbudir i ei eller onnor liti bugt nær norddoden av Newfoundland. Gjer ein som Torvald og fylgjer strendene austetter og so nordetter, kjem ein til nordenden av Quirpon Island. Denna øyi ser ut som ein lüt av fastlandet, sidan det berre gjeng eit trøngt sund imillom. Det var truleg her Torvald braut kjølen

iflg. G. S. Her vender Torvald baugen mot sud når han skal sigla austanfor landet - anna er uråd VII). Det er kannhenda fåfengt å freista finna dei two fjordane som er nemnde. men ein skal ikkje langt sud fyrr ein finn Griquet Harbour og St. Lunaire liggjande jamsides. Dersom Torvald, som han sa, vilde slå seg ned der, so ligg det (evt. St. Lunaire) berre nokre få timars gonga frå Leivsbudir: ein fyremun for nybyggjarar i eit framandt land. I alle høve må Krossanes liggja i eitt og same «Vinland» som Leivsbudir.

Fleire geografiske detaljar finn me ikkje i G. S. Både sogone fortel no um den mislukka ferdi åt Torstein Eirik-

son, som ikkje gjev nokon informasjon um Vinland. Heller ikkje Torfinn Karlsefnis ferd i G. S. segjer noko um geografien. Difor skal eg sjå litt på dei geografiske dragi i Torfinn Karlsefnis ferd i E. S. sidan dei har vorte ansa so mykje på. Sjølv lit eg ikkje stort på Soga um Eirik Raude.

Torfinn Karlsefni legg ut på **landnåmsferd** med 160 deiltakarar. Dei sigler fyrst nord til Vesterbygdi, og derifrå til Bjarneyjar. Etter two dagar med nordanvind kjem dei til eit land med svære hellar og mange polarrevar. Dei kallar landet Helluland. Det er ikkje so nøgje kvar Bjarneyjar er, for etter skildringi er Helluland ein lüt av Baffin Island. Det skogklædde landet dei når etter berre two dagar. Markland, må vera ein stad ikkje so altfor langt sud for tregrensa (56°N) i Labrador. Dei underlege strendene dei kjem til berre two dagar seinare: «Furdustrendir» dei kalla - der dei gjeng i land på eit nes og finn ein kjøl - må vera dei same strendene ved Cape Porcupine som G. S. skildrar VIII).

I ein våg i nærlieken slepper dei two skotske lauparar i land. Etter tri dagar kjem dei att med vindruvor og sjølvstått kveite. Men Torfinn sigler lenger, til ein fjord med ei øy i mynnet. Der er sterke straumar, og dei kallar øyi Straumfjord. Dei slær seg ned eit stykke inn i Straumfjord.

I Strait of Belle Isle gjeng det sterke straumar, so på denna tidi mun dei ha nattet det vindruvelandet som G. S. skildrar - dei har då alt funne vindruvor. Men vetteren er hard, og dei er ikkje budde på han. Detta er furdelegt: at røynde vikingar ikkje bur seg til vetteren(!). (No er rett nok sumaren milderare enn dei var vane med). Um våren vert alt betre, og dei lever av å fiska, veida og sanka egg.

No fær heidningen Torhall si straff. Han er misnøgd av di han ikkje har fenge vin, som han var lova, og vil nordetter for å leita etter Vinland: ei absurd handling når ein tenkjer på vokstergeografi og vêrlag generelt. Men det var nord ved Kjalarne at skottane kom med vindruvor(!) Torhall vil kryssa vestetter ved Kjalarne - han må altsø ha set ein fjord e.l. på veg sud - men han rek austetter, ut på havet.

Samstundes fer Torstein sud til han finn ei elv som fyrst fell i eit vatn, og so i sjøen. Det er so store sandbakkar at ein einast kjem inn i elvi når det er full flod. Dei sigler inn, og kallar landet

Gild lesnad i vinterpiyrkret



Jostein Krokvik

DET GÅTEFULLE TÅRNHUSET

Ei frisk og velforma forteljing for unge lesarar med sans for måneskin, mystikk og spaning.

I band kr 108,-

NORSK BOKREIDINGSLAG

Boks 2672 - 5026 Møhlenpris

Hop (= bugt som er avstengd frå havet). Her òg finst vindruvor og vill kveite. Dei vert der vetteren yver IX). Det fell ingen snø - nokso usannsynleg; frå reiseskildringi gjeng det ikkje fram at dei har sight so langt frå det kaldslege Straumfjord. Vikingane både slæst og handlar med innfødde fyrr dei vender attende til Straumfjord. Skal ein lokalisera Straumfjord, trur eg ein lyt leita på Newfoundland. Dette er likav ikkje turvande i denna samanhanen, då både Straumfjord og Hop må liggja i «Vinland» - etter soga er det «vindruvor» både nord og sud for Straumfjord.

No fer millom andre Torvald Eiriksson og Torfinn og leitar etter Torhall. Etter Kjalarne snur dei vestetter, har land på babord, og legg til ved mynnet

Til side 10

fretta - ta med bardage - slay, strid.

Vinland - vidruvor eller grasmarker

Frå side 9

av ei elv som renn frå aust til vest. Her vert Torvald skoten av ein «einføting». Dei meinar at fjelli dei skodar heng ihop med dei i Hop, og er lika langt på båe sider av Straumfjord. Nord for Cape Porcupine (Kjalarne i E. S.) gjeng Hamilton Inlet mot vest, og fylgjer ein fjorden, finn ein rett nok English River X), som renn frå aust til vest. Men eg ser ingen grunn til å ansa so mykje på ei forteljing som krinsar um ein segnfigur. Dessutan har ingen funne nokor truverdig forklaring på fjellobservasjonane.

Etter den tridje vetteren vender ekspedisjonen heim.

Denne soga er full av sjølvmotsegingar og forbytingar. Det er ikkje til å undrast på at granskurar som har nyttet henne som hovudkjelda har komme til dei mest motstridande konklusjonar.

(Framhald i neste nr.)

I) (Sumaren 1986 var eg på studieferd til strandlinia frå Boston til Newfoundland. Eg fekk høve til å sjå nærmere på geografi og soga på sume av dei aktuelle stadene - og kann soleis uttala meg um landskap o.l.).

II) («Eit avsnitt um Vinland» av A. frå Bremen finn ein i «Den eldste Noregs-historia», umsett av Halvdan Koht.)

III) («Insulæ Fortunatæ» finn me millom andre hjá Horace og hjá spanjolen Isidore av Seville (560-636). Isidores verk, «Etymologæ sive origines», vart m.a. umsett til islandsk. Ei irsk segn fortel at St. Brendan fann ei øy med skogar av vinstokkar. Han før derifrå med ei bålast full; nett slik vikingane gjorde).

IV) Andersen skriv: «... og det vil derfor ikke høres saa urimelig at vi ofte hadde den Fornøyelse at pile gjennem Vandet med en Fart av 10, ja endog opp i 11 Knob, trods primitiv og forholdsvis lidet Rigning og Seilføring.»

V) (Skulde dei sight sudetter langs auststrandi av Grønland, laut dei bauta og tyverstlag mot stormen. Noko sovore vilde visseleg vore nemnt i Grønlendingasoga. Dei sætande og grannvare ferdaskildringane i G. S. er i seg sjølv eit argument mot det dokumentariske verdet å Eirikssoga).

VI) (Det er kongen, der han sit i Nidaros, som sender Leiv ut i vest).

VII) (Å sigla nordetter att, til Markland, vilde vera meiningslaust. Der har han alt vore).

VIII) (Det har kje vore snakk um nokon skipskjøl tidlegare i E. S., og det kann ikkje vera det same «Kjalarne» som Torvald strandar på i G. S. - den ferdi har ikkje vore i E. S. Med di Cape Porcupine set nordfrå minner um kjølen på ein båt - er det mogleg at det har vore ei slik forbyting i E. S.).

IX) (Seinare i soga stend det at dei berre har vore burte two månader um sumaren).

X) J. Melgaard nemner dette i «Fra Brattahlid til Vinland» - sjá litt.

Ingen telefax på Island?

Frå side 5

No hev det kome framlegg um ei lovande nemning. Iselingane hev stogga ved ordet **simabref** for sendingi og **bréfasimi** for apparatet. Skulde me setja um til gjengeleg norsk, måtte det verta noko slikt som telebrev og brevtelefon. Ord lyder ikkje unaturlege, og dei fortel straks meir enn eit inkjesegjande framandord. Men floken er vel ikkje endeleg løyst, for i siste nummer av **Málfregnir** er det vist til andre framlegg m.a. simrit og simrita, ord som visst nok hev det lytet at dei hev vore brukta um telegram og telegrafera.

dei sist ankomne», «kan avgjøre riktigheita av (!)» til rådighet.

Døme på direkte FEIL:

(så)kalt, ønskar, lagde (=laga), lukker, opphavelig, het og heit om einannan, likeleis, ville (inf.), «at vi ikkje trengte (trong)», dreidde/dreia om einannan.

Ikkje samsvarbøygning, men: han er forbundi/makrellen er kommen, tunga er skovi/boka er lettlesen, dei blir skrivi/dei er bundne, vi er ferdige/forskjelane er heilt bagatellmessig.

Døme på FORMER som samsvarar med bokmål (forsåvidt greie nok i og for seg, men her har vi mest ALLE SAMAN):

e-infinitiv, lig (mulig), -te (for -de) og -d (for -t) der det er mogleg.

Refleksiv: -s (for -st) og jamt over særer mykje refleksivformer.

Øy/au vert ø der det er råd.

Sterke verb lant bøygde der det let seg gjera (tar-tatt, git-gitt, lar-latt osfr.).

Minimalt med j (rekka, sette osfr.).

noen, mye, annen, enten, gjøre, verken, viss, sånn, fremmende, nå, bare, bilde, mens.

Andre ORD som samsvarar med bokmål:

stemme, stemt, forholdsvis, «at vi under elles like forhold . . .», «vil alltid stå i meir eller mindre det same forholdet til . . .», «har ei utforming som legg forholda vel til rette for tale», «og i nær samanheng også det forholdet at vi relativt lett . . .», «liknande forhold finn vi ved artikulasjonen av . . .», «det som av antropologar blir sett på som den viktigaste forskjellen i taleapparatet hos . . . er plasseringa av . . . sånn . . .», «treff(e), (for) eksempel, forslag, trekk(e), enkel(t), trinn/skrift, akkurat (som), sikker(t), felles, bestå, mangelfull), «. . . er karakterisert ved mangelfull . . .», svak, ganske, behandle, senke, nødvendig(vis), behov, «. . . går det an å seie at-skillig», nesten unngåelig, unngå, unnnverlig, «forskjellige tidspunkt i løpet av», mulighet for å variere bevisst», brukbar, beherske, befrukte, befaler, behalde, erstattas, «i ein ganske konkret forstand, ganske forskjellig frå, ganske sikkert, ei ganske enkel sak».

Reksten-samlingane skipla av norsk vanmakt



Arild Haaland

Skipstreider **Hilmar Reksten** var ein eventyrlig oskeladd i norsk skipsfart og næringsliv.

Son til ein innvandrarhuslyd frå Sunnfjord, - frå å vera ein kvikk baeukorpsgut i Bergen, vart han ein av dei mest tiltøke og rikaste menn i vårt land. Gjenom vågsame varp tente han harmlaust pengar som gras. Inntente millionar vart nytta att meir og meir til nye spanande investeringar - like til det nest stormfulle høgdemålet var nått, - og naturi tok seg ei kvileykt, svært meinhøvt for Reksten som nett då hadde tøygt seg lenger enn langt på villan veg. Det vart buslit i millionklassen.

Likevel heldt skipsreidaren det gåande med eimen på topp og med full løn til alle sine mannskap i fleire år. Ikkje noko å nemna at han i god tid hadde gjeve ein fin gamleheim til si upphavs heimbygd i Bru. Han var framleis god å gå til for ein granne i eit knipetak. Interessekrisen var vidfarande og mangslungen, og han var ideleg på

vakt: Ikkje få av sine mange hundred millionar hadde han nytta til innkjøp av sernorsk og av sjeldsynt utanlandsk kunst av storfelde slag, som han hyste i trygge husvære på Fjøsanger. Alt gav han med rauste hender og varmt hjartelag til Bergen kommune - den største og gjævaste skatt i sitt slag som byen nokon gong hev fenge heilt til gjevades.

- Men buet syner manko i all denne rikdomen, og bustyret som lever høgt i veiding på løynde millionar, hev funne amerikanske eple og engelske pund i leddikar og vadsekker, men ikkje nok diverre. So står då kunstskattane for tur, for svoltne gud Mammon må hava sitt.

Folk segjer ifrå: Kunstskattane er ei gava til alle. Dei må ikkje skiplast. Gud Mammon hev ingen odelsrett der.

Men kva skjer? - I dimme dag gjev fåvise andsvarshavande eksportløyve for umissande delar av kunstsamlingane. Noregs vakt sviktar og svik, godsilden kører fritt fram til Fjøsanger og lesser inn - og lesser inn . . .

Ein einaste mann prøver å stogga rånet: **Arild Haaland**. Han aleine mot dei mange. . . Viktige ord og høge skjerande bergingsrop vert møtt med spott og kaldflir. Då er det berre knokane og den primitive nevestriden att. Den vert filma. Den er historisk. Den er sensasjonell. Og den er pengar verdi meir enn kunstsamlingane.

- Ei osloavis kom til det at poenget attum nevestriden botna i at Reksten var skattesnytar - just som det skulde vera unaturleg i Oslo, - «vår vanstyrtte

by» (Dagbladet). Storavisa slo opp rånet på 1 1/2 side med det kampropet at Haaland hadde teke strupetak på ei gravid gjenta --, einaste rådgjerd i berlingsaksjonen dersom Noregs byråkrat skulde vakna, turka nasedropen, klø seg i nakken og «beklaga» seg på nynorsk.

Ikkje for det: Noregs Mållag gav nyleg prisen til ein TV-kjendis, - mannen som modig tok fram i langsynsskåpet Arild Haalands basketak, med det forløysande ordet «haandgemæng», two gonger.

- Minner ikkje dette um vår vanmakt i reformasjonstidi då «danskane reinskja Lomskyrkja» for kunstverk?

Conrad Clausen

Stappfull arbeidsplan for Studentmållaget i Oslo

Me hev séi arbeidsplanen for Studentmållaget i Oslo våren 1990, og den er ageleg. Dei driv verksemdi berre på Blindern, men dessutan på Sagene lærarskule og Journalisthøgskulen - med bokdiskar fleire gonger alle desse stadene. Dei skal ha norskkurs, og skipar til kurs og studieringar i nynorsk normaltalemål, målpolitiske emne, EF og norske dansar. Møteverksemdi er stor, med faste styremøte minst two gonger i månaden, fleire medlemsmøte og opne tilstellingar.

I februar var laget med på EF-møte i Stavanger. 2.-4. mars skal det vera seminar i Lom - saman med Studentmållaget i Nidaros. Og 30/3 - 1/4 kjem studentrådleggjing i Nidaros.

Av tilskipingar nemner me serskilt at det er planlagt ope møte um okkupasjonstidi den 24. april med professor Kåre Lundin og Hans Fredrik Dahl til inneleidrarar. Og den 17. mai legg laget ned krans ved bautaen til Ivar Aasen.

Kulturvokster på sogegrunn

Frå side 1

I «Sunnhordland Folkehøgskule 75 år» finn me listor med namn på lærarar og elevar gjennom dei 75 åri. Upplysningane finn me òg um vaktmeistrar, kjøkenhjelparar og andre som hev vore knytt til skulen, serleg dei som hev vore der lengst. På ein internatskule hev husmori ein viktig plass, og Brita Skurtveit var den husmori som gjorde tenesta lengste tidi, i 10 år. Snart like lenge var Sella Øvreli fra Ørsta.

Ei god tylft styrarar hev det vore frå 1914 til i dag. Styrarane hev elles vorte til rektorar, og namneskiftet er knapt i Grundtvigs ånd, peikar Sigurd Sandvik råkande på. Når skal det verta slutt på det tåpelege jaget etter halvlatinske tittelnemningar? Kor som er, av styrarane hev Sigurd Sandvik so utanfor all tevling vore lengst på Sunnhordland

Folkehøgskule, kring 30 år. Når ei ny soga um folkehøgskulen ein gong skal skrivast, vil namnet hans framleis lysa på serplass. Han gav frå seg styrevolen i 1980, men var sjølvskriven til å taka hovudandsvaret for 75-årssoga, slik formannen i styret for høgskulelaget og folkehøgskulen, Sigvald Eik, segjer i eit sluttord. Nett i høgtidsåret var det elles styrarskifte, Carl Olav Vaage tok over etter Finn Olav Hauan.

Storparten av innhaldet i 75-årssoga til Sunnhordland Folkehøgskule hev Sigurd Sandvik skrive sjølv. Men sume tilskot frå andre finn me, millom anna ei helsing frå ordførar Thorleif J. Hellesøy i Kvinnherad, som fortel at heimeheradet alltid hev studt skulen med årlege løvingar, og det same vonnar han heradet vil gje i framtid. Og framtid for folkehøgskulen, ålement, hev vel stundom tykst verre enn i dag

då det vert meldt um vilje til å skipa folkehøgskuleavleggjar i Kviterussland (Dag og Tid nr. 43/1989).

Av umframme kurs tilskipa på Sunnhordland Folkehøgskule vil eg serskilt draga fram pensjonistkurset 1976 og måldyrkingsskeidet i 1980. Måldyrkingsskeid skulde vera vél i samsvar med tanken bak folkehøgskulen, og vonleg kjem det fleire slike skeid no då gode krefter millom målungdomen hev uppduga at måldyrkingsskeid trengst.

Skriftstyret for 75-årsboki hev havt med Sigvald Eik, Marit Sydnes, Ingvar Berge, Håvard Hystad, Finn Olav Hauan og skriftstyraren Sigurd Sandvik. Dei hev sendt ut ei verdfull sogebok, i fint band, med mange biletar, velskipa i innhald og velflidd i form og mål. Boki hev kome med studnad frå Halldor O. Opedals fond.

Jostein Krokvik

MARDY LARS BJARNE
ELISMARKEN 14
5034 Y LAKSEVÅG
ANTALL EKS 1

ISSN 0800-8647

Garm d.y.:

Arkaisk mål

I eit 1989-nummer stod det ein gong ein stubb som kom inn på korleis ordet arkaisk/arkaiserande vert brukta i norsk skriftliv. Emnet fortegnar vedvarande eit ord.

Me skal først ålm̄ent sjå litt på sjølve ordet arkaiserande/arkaisk som kjem frå gresk og tyder avleggs, alderdomsleg, avaldra eller dilikt. Ordet hev ein naturleg liten plass i målsamanhang, ein ørliten plass, serleg i krinsar der framordnader rangerar høgre enn vit. Men ikkje minst sume språkfolk, norskspråkfolk, med andre ord sokkala lingvistar av ymse utgåvor, hev gjort seg til vane å nyta ordet i tide og utide til mālpolitisk snikhogg når saklege grunnar vanstrar. Og som alle veit, saklege grunnar er sjeldan på billesgal.

Sidan me er komne på det saklege stilset, skal me leggja til at ikkje all bruk av ordet er misbruk, og ikkje all misbruk kjem av vond vilje. Stundom kjem det av dārskap. Men i alle høve spreider ugras seg lett.

Den mālpolitiske hestehovon vert tydeleg når me hugsar at arkaismenemningi sjeldan eller aldri syner seg i og um norskdansk. Det er alltid norske ord og former som skal drepast på denne måten. Um skriftformer er aldri so utaldra i norskdansk, ser me sers lite til merkjelappen der. Me trur me finn ein rettkomen bruk av ordet på og um norskdansk, ein sakleg og sers avgrensa bruk. Slik brukar dei ordet i andre mål med, so langt våre augo rekk.

Dette er ikkje nyt. Frå Aasena tid eller so hev det vore eit stridsrop at alt norsk mål er arkaisk. Me lyt leva med det so lenge nokon bit på det agnet at inntrengt mål og målmynster skal få avgjera kva som er arkaisk/moterett i landet.

Den måtelause og meiningslause bruken av arkaismenemningi fekk eit stort uppsving med samnorskrekisingi. Sidan den samnorske villmannsferdi longe hev rasa frå seg, vert den umørde arkaismebruken kanskje snart arkaisk.

Nytt Talatrostoen

Ved årsskiftet kom det nytt nummer av Talatrostoen, bladet til Norsk Målførarkiv. Arve Borg hev minneord um Olav T. Beito og Per Nyquist Grøtvedt, bāe ruvande granskarar som fallburt i 1989. Olav T. Beito var dessutan ein fin lyrikar.

I Talatrostoen finn me elles utgreidinger av Gudrun Kjelsberg Borg, Nils Hallan, Abraham Vere, Oddvar Støme og Johan A. Schulze, sistnemnde hev med ein stor Olai Skulerud-bibliografi. Arve Borg hev lagt til rettes ei målføreruppskrift etter Amund B. Larsen, «Han Steffen Bortigarden og julegrisane hans».

God og rimeleg mat
får du på

Kaffistova til Ervingen

Torgegaarden, Strandkaien 2, 5000 Bergen

BUNADSØLV — POKALER — PREMIER

Vi har gaver
for alle anledninger

magnus aase A/s
gullsmed

Strandkaien 6 — Telefon *32 01 60

(Mål-)Bunaden din

Tak vare på bunaden din
fin som ein vår e' han
århundrad hev sauma han át de'.
Du fekk han som liten,
men dersom du dagleg brukar han
veks du aldri frå han.
Han er nett lik dei hine i grendi di,
men lell høver din berre fyr de'.
Vanvyrder du han og tek han på de'
berre ein henda gong
sit han ikkje godt på de'
og folk ser at du klær han ikkje.
Du kan ikkje slite ut denne bunaden
eller sulka han til,
nei, ti' meir du brukar han
di finare og reinare vert han.
Brukar du bunaden din dagleg
i arbeid og fest
vil han fyllast av din lengt og draum
og bli som eit dikt
som vil ganga vidare til nye ætter.

Per Spilling



Din lokale storbank

FOKUS Bank